

Vi må ta inn mennesker i Forsvaret - ikke det enkelte kjønn

*En studie i hvordan innføringen av mix-rom ved Krigsskolen
Gjennomgående påvirker integreringen av de kvinnelige
kadettene*

Kadett Martine Klock

KRIGSSKOLEN

Bachelor i militære studier; ledelse og landmakt

Krigsskolen

Høst 2012

Forord

Ideen til denne oppgaven kom på bakgrunn av personlig nysgjerrighet til å finne ut mer om konsekvensene av å innføre mix-rom ved Forsvarets avdelinger. Spesielt interessert ble jeg da jeg ble oppringt av sjef Krigsskolen Gjennomgående da han ønsket å innføre tiltaket ved sin avdeling, og ønsket kommentarer fra noen av kadettene som hadde tjenestegjort der tidligere. Selv om jeg hadde min egne tanker om et slikt tiltak, var det vanskelig for meg å sette meg i skoene til unge kvinner og menn som måtte ta stilling til liknende spørsmål. Jeg mener spørsmålet og temaet var så interessant at jeg ønsket å se nærmere på det, og forhåpentligvis inspirere andre til å gjøre undersøkelser på et høyere nivå enn en bacheloroppgave kan fange om.

Jeg vil rette en spesiell takk til:

Frank Steder ved Forsvarets Forskningsinstitutt og Andreas Kotsadam ved Universitetet i Oslo for gode og inspirerende samtaler i starten av skriveperioden.

Kadettene ved Krigsskolen Gjennomgående for deres åpne og ærlige meninger og uttalelser om temaet.

Per Krogdahl for meget god veiledning og støtte gjennom hele bachelorperioden.

Martine Klock

Kadett

Krigsskolen

Oslo, desember 2012

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	4
1.1 Bakgrunn	4
1.1.1 Det politiske nivå: Stortingsmelding nr. 36.....	5
1.1.2 Det strategiske nivå: Forsvarets tiltak.....	6
1.1.3 Det operasjonelle nivå: Krigsskolens tiltak.....	6
1.2 Problemanalyse	6
1.3 Problemstilling.....	7
1.4 Avgrensning av oppgaven	7
2. Teori.....	8
2.1 Samhold (<i>group cohesion</i>)	8
2.1.1 Ulike former for samhold.....	8
2.1.1.1 <i>Social cohesion</i> (sosialt samhold).....	9
2.1.1.2 <i>Task cohesion</i> (oppgaveorientert samhold)	9
2.1.1.3 <i>Perceived cohesion</i> (opplevd samhold)	10
2.1.1.4 <i>Emotional cohesion</i> (følelsesmessig samhold)	10
2.1.1.5 Oppsummering.....	10
2.2 Selvkategorisering og stereotyper.....	11
2.3 Mindretallsproblematikk.....	12
3. Metode	15
3.1 Den kvantitative tilnærmingen	16
3.1.1 Metodekritikk til den kvantitative tilnærmingen.....	17
3.2 Den kvalitative tilnærmingen	18
3.2.1 Metodekritikk til den kvalitative tilnærmingen.....	19
4. Analyse og drøfting av resultater	21
4.1 Generelt	21
4.1.1 Bakgrunn.....	21
4.2 Samhold.....	22
4.2.1 Oppsummering av samhold	25
4.3 Holdninger	26
4.3.1 Oppsummering av holdninger.....	30
5. Konklusjon og anbefalinger.....	31
5.1 Konklusjon	31
5.1 Anbefalinger	32
Kildeliste.....	34
Vedlegg 1	SPØRREUNDERSØKELSE
Vedlegg 2	DATAGRUNNLAG
Vedlegg 3	INTERVJUGUIDE
Vedlegg 4	INFORMASJON TIL INTERVJUOBJEKTENE

1. Innledning

Høsten 2012 bestemte Krigsskolen Gjennomgående (KS GJG) seg for å innføre mix-rom ved sin avdeling. Dette betyr at jenter og gutter deler rom under førstegangstjenesten og befalsutdanningen, i motsetning til det som tradisjonelt har blitt praktisert i Forsvaret; at kjønnene bor på separate rom.

Jeg vil påstå at Forsvarets personell er avhengig av å ha et samhold som reflekterer gjensidig kjennskap, tillit og respekt for hverandre fordi de sammen skal løse oppdrag som i ytterste konsekvens handler om å redde liv, ta liv eller å selv miste livet. Denne oppgaven søker å belyse hvordan samholdet i en gruppe utvikler seg på bakgrunn av innføringen av mix-rom, og om dette også endrer mannlige soldaters fordommer om kvinnelige soldater.

1.1 Bakgrunn

”Man should be trained for war and women for the recreation of the warrior.”

Friedrich Nietzsche, 1885

Som et resultat av 1970-tallets kvinnefrigjøring og likestillingskamp endret kjønnsrollemønsteret seg gradvis, og Forsvaret ble stilt ovenfor nye og ukjente krav om kvinnelig deltagelse i strid. På 80-tallet ble Norge et av de ledende landene i NATO når det kom til integrering av kvinner i Forsvaret på grunn av det såkalte Sundgot-utvalgets innstilling og påfølgende stortingsvedtak som medførte at kvinner formelt fikk full yrkesmessig likestilling i 1985 (Orsten 1999: 5).

”Kvinnen kan komme med i Forsvaret, men da kun i tradisjonelle kvinnerollestillinger: sanitets- og forpleiningstjeneste. Fri og bevare oss fra kvinnelige jagerflygere og panservognførere”. Dette sitatet er hentet fra s. 14 i rapporten fra Likestillingsrådets høringsmøte 2. desember 1982 og illustrerer holdninger til kvinner i stridende stillinger på tidlig 80-tallet, og kan gi et bilde på utviklingen som både Forsvaret spesielt og samfunnet generelt har gått gjennom de siste 30-40 årene. Debattene raser tidvis i media om hvilket kjønn som burde gjøre hvilke oppgaver og hvem som passer best til ulike jobber. Noen

fortviler over tapet av det tradisjonelle og trygge kjønnsrollemønsteret med kvinnen som omsorgsperson og mannen som forsørger, og andre raser over mangelen på fremgang og erkjennelse av modernisering og ny tankegang.

Simone de Beauvoir skrev allerede i 1949 ”Det annet kjønn” og argumenterer gjennom boken for at kjønn er en sosial konstruksjon, og at biologiske forskjeller ikke kan rettferdiggjøre sosiale normer (de Beauvoir 2000: omslaget). Dette illustrerer grunnargumentet både kvinner og menn har brukt i sine kamper for å rettferdiggjøre deres posisjoner i utradisjonelle kjønnsbundne yrker - det er ikke kjønn, men personen som teller.

1.1.1 Det politiske nivå: Stortingsmelding nr. 36

Regjeringen vil ha et moderne og fleksibelt forsvar som kan håndtere et bredt spekter av oppgaver. Større mangfold i organisasjonen, herunder en bedre balanse mellom kjønnene, vil gjøre Forsvaret enda bedre i stand til å møte de sikkerhetsutfordringene vi står ovenfor, nasjonalt og internasjonalt. (St.meld.nr.36 2007: 5)

Slik åpner Stortingsmelding nr. 36 (2007), *Økt rekruttering av kvinner til Forsvaret*, fra Det Kongelige Forsvarsdepartement. Dokumentet begrunner hvorfor politikerne vil øke mangfoldet i Forsvaret, dette være seg både kvinner og personell med annen kulturell bakgrunn, men fokuserer i denne meldingen hovedsakelig på øking av kvinneandelen. Oppsummert lister stortingsmeldingen opp tre punkter som begrunner hvorfor Forsvaret trenger flere kvinner. Rettighets- og legitimitetsaspektet: kvinner og menn bør ha like rettigheter og plikter i det norske samfunnet, og begge skal ha innflytelse på hvordan makt utøves. Nytteaspektet: Forsvaret ønsker personell med riktige verdier og erfaringer for å sikre at dagens og fremtidens oppgaver løses på en god måte. Og mangfold: ulikheter i personellsammensetningen vil gjøre Forsvaret mer tilpasningsdyktig og fleksibel (St.meld.nr.36 2007: 10).

1.1.2 Det strategiske nivå: Forsvarets tiltak

Gjennom Stortingsmelding nr. 36 (2007: 19-24) kommer tiltakene Forsvaret skal gjennomføre for å øke kvinneandelen i organisasjonen til syne. Disse tiltakene tar blant annet for seg en revidering av opptakskravene til Forsvarets skoler og kravene til militære stillinger og forskning på kultur og holdninger i Forsvaret. Holdningsskapende arbeid som inkluderer retningslinjer for akseptabel opptreden merkes som viktig og tilrettelegging av lokale forhold for familier og ved graviditet tas opp som saker som må tilrettelegges om kvinneandelen skal økes.

1.1.3 Det operasjonelle nivå: Krigsskolens tiltak

Krigsskolens visjon er ”offiserer for fremtiden” og uttrykker gjennom dette sin posisjon til å skape ”morgendagens ledere” (Krigsskolen 2012). Gjennom sine nettsider kommer skolens verdigrunnlag og hovedmålsettinger fram, men ingenting nevnes om en uttalt satsing på å øke kvinneandelen ved skolen. Lokalt velger den enkelte avdelingsleder og sjef hvilke tiltak som vedkommende ønsker å benytte seg av, og kan på eget initiativ arrangere eller fasilitere for møter, samlinger eller andre aktiviteter.

1.2 Problemanalyse

Måten samfunnet utvikler seg på i takt med den moderne verden belyser viktigheten av at samfunnsorganisasjoner som Forsvaret holder tritt med denne utviklingen, både med tanke på oppdrag som må løses, og hva som kreves for å løse disse oppdragene. Oberstløytnant Elisabeth Sveri uttrykker problematikken allerede i 1982; ”jeg tror vi ved utgangen av dette århundre vil se at vi må ta inn mennesker i Forsvaret - ikke det enkelte kjønn” (Likestillingsrapport 1982: 12). Hun belyser her viktigheten av å se hvert enkelt menneske ved å se forbi kjønn, se forbi de stereotypiske egenskapene som er tillagt menn og kvinner og heller fokusere på det man kan utnytte hvert enkelt individ til. Menneskets unike mulighet til å påvirke, utvikle og skape i samsvar med andre, uavhengig av kjønn, har Forsvaret i større grad lagt vekt på gjennom tiltak som for eksempel innføringen av mix-rom. Et slikt tiltak kan

gi en mulighet for kvinner og menn til å bli inkludert, ivaretatt og behandlet på samme måte.

Jeg håper oppgaven kan belyse viktige elementer ved innføringen av et tiltak som mix-rom og bevisstgjøre beslutningstagerne fordelene og ulempene ved ordningen. Oppgavens hensikt er å belyse i hvilken grad integreringen av de kvinnelige soldatene blir påvirket ved å forlegge soldater på mix-rom ved å hovedsakelig fokusere på utviklingen av samholdet i avdelingen og om dette endrer mannlige soldaters fordommer om kvinnelige soldater.

1.3 Problemstilling

Innføring av mix-rom på Krigsskolen Gjennomgående; i hvilken grad påvirker dette integreringen av de kvinnelige soldatene?

Fører innføringen av mix-rom til mer samhold i avdelingen?

Endres mannlige soldaters fordommer om kvinnelige soldater når de bor på samme rom?

1.4 Avgrensning av oppgaven

Oppgaven vil ikke ta for seg problematikken rundt seksuell trakassering og mobbing på tvers av kjønnene og heller ikke aspekter rundt hvordan soldater fra andre kulturer eller religioner reagerer på innføringen av mix-rom.

2. Teori

2.1 Samhold (*group cohesion*)

*"We few, we happy few, we band of brothers;
for he today that sheds his blood with me shall be my brother"*

William Shakespear

Samhold kan sies å være gruppedynamikkens viktigste teoretiske konsept, fordi det oppstår hvis, og bare hvis, en gruppe eksisterer. Samholdet i en gruppe sier noe om gruppens helse og dens mulighet for videre eksistens, og en gruppe med godt samhold har derfor bedre mulighet til å vokse seg sterkere over tid enn en gruppe med dårligere samhold (Forsyth 2010: 117).

"The military unit is the epitome of the cohesive group" skriver Donelson R. Forsyth i Group Dynamics (2010: 133) og begrunner dette med at en kampavdeling er avhengig av å danne sterke bånd fordi de vil komme opp i situasjoner hvor mangel på samhold kan true deres overlevelse. Det hersker liten tvil om at Forsvaret er avhengig av å bestå av grupper som kan jobbe godt sammen over lengre tid, under hard belastning og under påkjenninger av ytre faktorer personellet selv ikke kan kontrollere. Det er derfor viktig at de ulike avdelingene legger best mulig til rette for at sine soldater kan fungere på best mulig måte, som en enhet. Dannelsen av de ulike gruppene starter allerede når soldatene blir innrullert i sin avdeling og delt inn i sine respektive lag, og fra det tidspunktet legges det til rette for at den gitte gruppen etter kort tid skal kunne jobbe sammen på en optimal måte. Dette gjøres gjennom sterk ledelse og tydelige rammer; soldatene trener sammen, jobber sammen, spiser sammen og sover sammen. De får da muligheten til å kontinuerlig bli kjent med hvert enkelt medlem av gruppen, dens styrker og svakheter, og hvordan de på best mulig måte kan arbeide sammen.

2.1.1 Ulike former for samhold

Forsyth (2010: 119) understreker tydelig at forskere ikke enes om hva som kan være felleskriteriene for grupper som har godt samhold. Noen mener det baserer seg på forholdet mellom menneskene i gruppen, andre på arbeidsoppgavene som blir utført og andre igjen mener det er følelsene som uttrykkes underveis i arbeidsprosessen som er viktige. Han

presenterer derfor fire ulike former for samhold som han mener holder en gruppe sammen.

2.1.1.1 *Social cohesion* (sosialt samhold)

Mindre grupper kjennetegnes ofte av sterke mellommenneskelige bånd og tydelig vennskapelig oppførsel. Der er likevel ikke hvor mye medlemmene av gruppen liker hverandre som avgjør om den har godt samhold, for det vil da avskrive at større grupper kan ha et tilsvarende samhold. En analyse gjort av Michael Hogg (Hogg 1992 i Forsyth 2010: 119, 120) viser at *social cohesion* oppstår nettopp fordi ulike typer personer er medlem av samme gruppe. Dette viser at forholdet mellom medlemmene baserer seg på kvaliteter hos de ulike som kan gagne gruppen som en helhet i like stor eller større grad enn en sosial tiltrekning til hver enkelt person. Altså avpersonifiseres det enkelte medlemmet og inkluderes i gruppen ikke på grunn av ens personlige kvaliteter, men heller på grunn av de kvaliteter den enkelte har som styrker gruppen og dens identitet.

2.1.1.2 *Task cohesion* (oppgaveorientert samhold)

Oppgaveorienterte grupper er forent, enten av egen eller andres vilje, gjennom et felles ønske og driv om å nå et mål (Siebold 2007 i Forsyth 2010: 120). En slik gruppe er satt sammen på grunn av praktiske årsaker, fordi enten medlemmene av gruppen eller lederne av gruppen ser behovet for de ulike kvalitetene medlemmene innehar. En slik gruppe er gjerne veldig bevisst på hva de er gode på og hvordan de jobber best sammen, og selv om ett par av medlemmene tviler på muligheten for å lykkes vil den regjerende tankegangen om suksess påvirke hele gruppen (Forsyth 2010: 120). ”*A group’s shared belief in its conjoint capabilities to organize and execute the courses of action required to produce a given level of attainment*” (Bandura 1997: 476) forklarer gruppens kollektive effektivitet og derav deres behov for et sterkt oppgaveorientert samhold. Eksempler på slike grupper kan man finne i Forsvaret. Her settes soldatene sammen i lag med den hensikt å kunne løse oppdrag og nå mål, uten at det i stor grad tas hensyn til om medlemmene ville valgt en tilsvarende gruppe med de samme medlemmene om de kunne fått velge selv.

2.1.1.3 *Perceived cohesion* (opplevd samhold)

Enkelte grupper fokuserer på gruppen som en helhet i større grad enn en sammensetting av individer. Eksempler på slike kan man ofte finne både i idretten og i militæret da behovet for samarbeid og en kraftig lagånd er stort. Medlemmene av slike grupper understreker gjerne sine forpliktelser til denne enheten gjennom lojalitet og bruker mye tid sammen med hverandre selv om de ikke må (Chang & Bordia 2001 i Forsyth 2010: 121). Har medlemmene gått gjennom en spesiell prosess for å få være en del av gruppen, som psykiske eller fysiske opptak, vil dette styrke samholdet deres ytterlig fordi det skaper en følelse av felles motgang og felles måloppnåelse. De snakker gjerne i flertall når de snakker om sin enhet; «vi vant kampen», «vi nådde målet», og bruker ord som *familie*, *fellesskap* og *oss* for å beskrive seg selv (Forsyth 2010: 121).

2.1.1.4 *Emotional cohesion* (følelsmessig samhold)

Napoleon skal ha uttrykt at ”*the great strength of an army lies not in the skill of its leaders, but in the élan - the emotional intensity - of its members*” (Forsyth 2010: 121). Følelser er altså ikke nødvendigvis bare knyttet til individet, men kan være kollektive og deles av en hel gruppe. De positive følelsene en person uttrykker kan plukkes opp av flere og tilslutt kan hele gruppen kjenne og uttrykke den samme følelsen opprinnelig generert av en person. Grupper med sterkt følelsmessig samhold beskytter sin organisasjon og dens enkelte medlem, forbedrer hver enkelt persons ytelse og øker gruppens mulighet for overlevelse (*ibid*).

2.1.1.5 Oppsummering

Samholdet i en gruppe omfatter både medlemmenes følelsmessige behov, enhetens behov for arbeidskraft og de ulike personlige kvalitetene til hvert enkelt individ. Mengden av de ulike komponentene kan avgjøre gruppens effektivitet, evne til å nå mål og mulighet for overlevelse. Gruppene vi finner i Forsvaret, spesielt på lavt nivå, kan innebefatte komponenter fra flere av kategoriene, samt utvikle et samhold som strekker seg over flere av definisjonene. Likevel kan man ut ifra de overnevnte definisjonene enklest kategorisere militære grupper under oppgaveorientert og opplevd samhold. Dette fordi de opprinnelig er satt sammen av andre enn dens egne medlemmer, fordi de blir særdeles oppmerksomme på

sine sterke og svake sider (og hvordan disse skal utnyttes) og går gjennom de samme oppturene og nedturene som en enhet. De støtter hverandre, drar hverandre, mestrer og overkommer hinder sammen, og vokser derfor ofte sammen til å bli en enhet med sterkt samhold og stor mulighet for overlevelse.

2.2 Selvkategorisering og stereotyper

”Hvilken Ulykke at være en Kvinde, en dog er Ulykken egentlig den, at naar man er Kvinde saa fatter man det ikke.” Søren Kierkegaard

Selvkategoriseringsteorien av John Turner og hans kollegaer forklarer at mennesker har behov for å sette både seg selv og andre i grupper for å tydeliggjøre forskjeller eller likheter mellom de ulike sosiale kategoriene (Turner, Oakes, Haslam & McGarty 1994: 454). Disse gruppene kan være basert på alder, kjønn, seksualitet, etnisitet, nasjonalitet eller liknende. Hvordan man kategoriserer ulike individer og setter de i grupper er basert på hvilke stereotypiske oppfatninger man har av denne personen. Med stereotyper menes det at man har oppfattelser eller forventninger (kognitiv generalisering) av et medlem fra en bestemt gruppe eller sosial kategori, og hvordan denne gruppen skiller seg fra andre grupper (Forsyth 2010: 77). Usikkerheten og mangelen på kjennskap til en fremmed person reduseres ved å tillegge den stereotypiske egenskaper og allerede lærte forventninger, og dermed en plass i en gitt gruppe (Kanter 1993: 230).

Man kategoriserer dog ikke bare andre mennesker i grupper, men også seg selv, og i den prosessen kan det komme fram et behov for å i større grad tillegge seg de egenskapene som representerer gruppen. Da tillegger man seg selv de stereotypene det er forventet at man innehar innad i den gitte gruppen, og blir selv overbevist om at dette er egenskaper man selv har, for å i større grad kunne identifisere seg selv med de andre medlemmene (Forsyth 2010: 76-77).

They identify themselves in the same way and have the same definition of who they are, what attributes they have, and how they relate to and differ from specific outgroups or from people who are simply not ingroup members. Group membership is a matter of collective self-construal, we, us and them (Hogg 2004: 136).

Når mennesker begynner å tenke «vi» og «oss» begynner de også å tenke «de andre», og får da et behov for å tydeliggjør og overdrive forskjellene mellom deres egen gruppe og andre grupper. Fordi man identifiserer seg selv i så stor grad med gruppen vil det oppstå et behov for å beskytte den, og på denne måten også beskytte seg selv (Forsyth 2010: 82). Gruppen og dens individer går inn i en fornektelsesfase hvor de overser de negative kvalitetene de har, og gjør dette ved i sterkere grad å fremheve de områdene de lykkes på, og skylder motgang og tap på utenforstående hendelser (*ibid*).

Det er likevel grenser for hvor mye individene i en gruppe vil tolerere, spesielt hvis de ikke ønsker å identifisere seg med de stereotypiske egenskapene tillagt gruppen. Forsyth (2010: 83) kaller dette en «stereotyp trussel» og beskriver at dette kan oppstå spesielt i situasjoner hvor enkeltindividet blir dømt på bakgrunn av stereotyper de selv ikke kjenner seg igjen i. Denne bekymringen og det sterke behovet for å skille seg fra de stereotypiske egenskapen kan resultere i at de ikke klarer å prestere så bra som de kunne gjort, og stereotypen blir en selvoppfyllende profeti (Steel & Aronson 1995 i Forsyth 2010: 83).

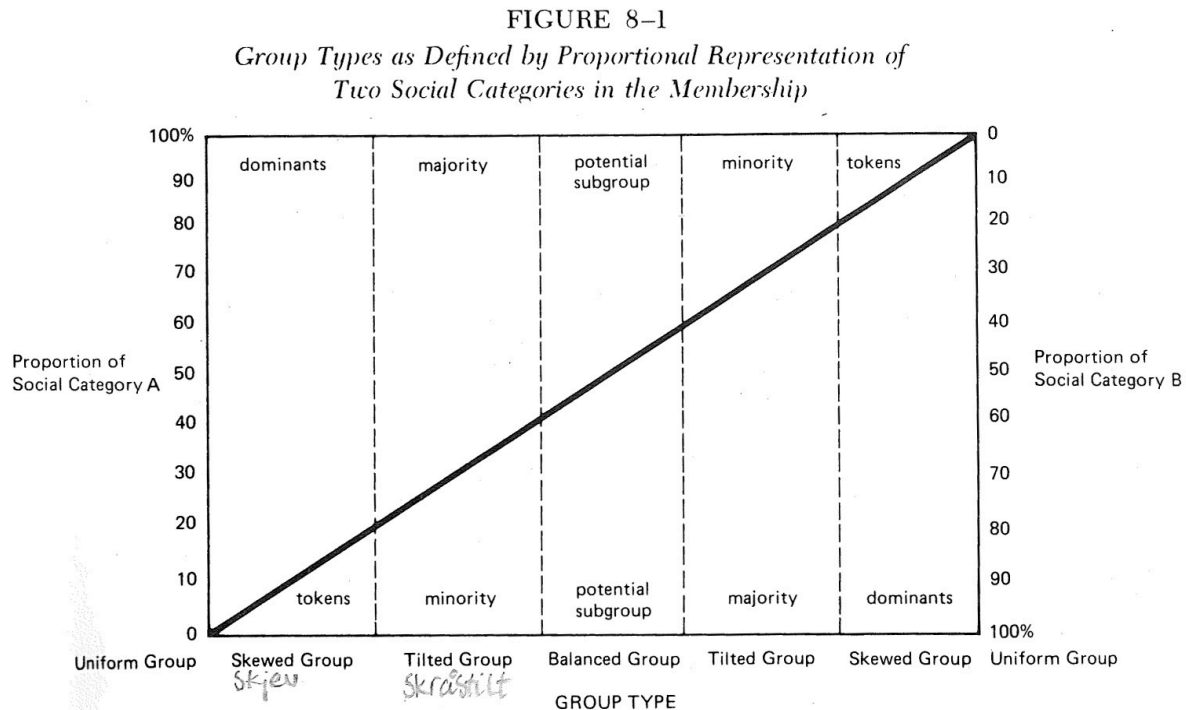
2.3 Mindretallsproblematikk

”Det er når småfuglene flyr i flokk, at vi kan høre vingesuset.”

Malisk ordtak

Hvor mange, eller få, representanter det er fra de ulike sosiale kategoriene innad i en gruppe vil avgjøre hvor mye gjennomslag individet har og om de blir tillagt stereotypiske egenskaper (Kanter 1993: 208). Rosabeth Kanter beskriver at ulike typer grupper kan defineres utfra hvor proporsjonal representasjonen fra ulike sosiale kategorier er, og hun identifiserer gjennom dette i hovedsak fire ulike gruppetyper; uniforme, skjeve, skråstilte og balanserte grupper (*ibid*). Den uniforme gruppen er homogen, selv om det innad i gruppen kan utvikles forskjeller, og består av en type sosial kategori som for eksempel kjønn, alder eller etnisitet. Den skjeve gruppen har en overvekt av en type som er tallmessig overlegen og derfor dominerer den andre kategorien i gruppen. Her er den underlegne delen av gruppen så liten at det vil være vanskelig å danne allianser og få påvirkningskraft på den totale gruppen. I skråstilte grupper er forskjellen mellom den sosiale kategorien som er dominant og den som er underlegen noe mer utjevnet, og minoriteten kan derfor ha mulighet til å påvirke kulturen i gruppen. Balanserte grupper består av 50% representasjon fra begge kategorier, og dette

reflekteres gjennom kulturen og samspillet innad i gruppen (*ibid*: 208-209).

Figur 1: Illustrasjon av hvordan representasjonen av to sosiale kategorier definerer hvilken type gruppe de sammen utgjør (Kanter 1993: 209)

I skjeve grupper, som for eksempel i mannsdominerte miljø, vil minoriteten (her: kvinnene) ofte føle på et økt prestasjonspress som kan slå ut på flere måter (Kanter 1993: 219). For det første kan den underlegne føle på et ønske om suksess som kombineres med en frykt for uvilje fra de dominante. Altså ønsker kvinnen å gjøre det bra, men ikke så bra at hun sees på som en trussel av sine mannlige kollegaer. For det andre kan minoriteten utnytte og gjøre et poeng av forskjellene mellom seg selv og majoriteten. På denne måten kan den underlegne kvinnen dra fordeler av å være alene og annerledes, og i flere sammenhenger uttrykke dette i så stor grad at andre kvinner ikke får tilgang til gruppen i det hele tatt. For det tredje kan prestasjonspresset slå motsatt ut og minoriteten bli så vant til å ha status som underlegen at de søker å holde en lav profil og bli «sosialt usynlige». De kan prøve å viske ut de tydelige kjønnsforskjellene ved å kle seg eller oppføre seg mer som de dominante medlemmene, og unngå konflikter og kontroversielle situasjoner (Kanter 1993: 219-220).

Tilstedeværelsen av underlegne medlemmer kan også sette i gang reaksjoner og handlinger hos den dominante delen av gruppen. Sistnevnte kan bli mer bevisst på hva de har tilfelles

samtidig som det blir viktig å tydeliggjøre forskjellene, fordi de ser på minoriteten som en trussel mot sine unike egenskaper (Kanter 1993: 222). Minoriteten representerer en fare og utfordring for gruppens premisser, og om det er deler av majoriteten som er misfornøyd med ulike kvaliteter i gruppen kan dette øke deres bevissthet på dette og gi de en mulighet til å se etter alternativer. Den dominante delen av gruppen får da et behov for å overdrive og understreke sin kultur og de kvalitetene den innehar. Når, i dette eksempelet, kvinnen er tilstede kan mannen få ett behov for å understreke aggressivitet og styrke, og gjerne gjøre dette gjennom å dele historier som poengterer mannens suksess privat, seksuelt og profesjonelt, for å tydeliggjøre forskjellene mellom mann og kvinne (*ibid*: 223).

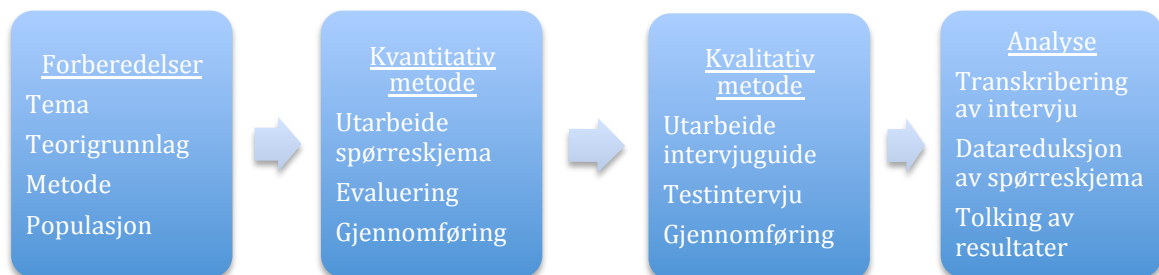
Selv bare en liten økning av deltagere i den underlegne delen av gruppen vil kunne minske presset på hver enkelt, selv om antallet fortsatt forblir lavt i forhold til gruppens totale mengde (Kanter 1993: 238). Det er likevel først når minoriteten utgjør minst 20% av totalen, at endringer i holdninger og kultur kan finne sted. Da vil fokuset på stereotyper minske og gruppene som dannes er begrunnet med personlige faktorer fremfor sosiale kategorier (*ibid*: 208).

3. Metode

Denne oppgaven søker å belyse om innføringen av mix-rom har en innvirkning på integreringen av kvinnelige kadetter ved å se på samholdet ved Krigsskolen Gjennomgående og om mannlige kadetters fordommer om kvinnelige kadetter endres etter innføringen av et slikt tiltak.

Tema og problemstilling er styrende for valget av metode, samtidig som den begrensede tiden til bruk på oppgaveskrivingen også begrenser omfanget på forskningen i stor grad. For å kunne besvare oppgaven på en best mulig måte bestemte jeg meg for å benytte meg av en kombinasjon av kvalitativ og kvantitativ metode, dette gjør det mulig å fange opp både dybden og bredden av meninger om temaet. En kvantitativ spørreundersøkelse gir en forståelse av et representativt utvalgs standpunkt innenfor spesifikke områder begrenset av forskeren, mens kvalitative intervjuer gjør det mulig å få fram kompleksiteten og nyansene innenfor de sosiale fenomenene (Johannessen, Tuft & Christoffersen 2010: 99, 137). Merk likevel at den kvantitative metoden her egentlig kan sees som kvalitativ, fordi populasjonen er så liten og resultatene derfor ikke kan generaliseres. For å belyse skillet mellom de to metodene vil den likevel bli benevnt som kvantitativ gjennom oppgaven.

Forskningsprosessen ble delt inn i fire faser: (1) Forberedelser, (2) Kvantitativ metode, (3) Kvalitativ metode, (4) Analyse.

Figur 1. Grafisk framstilling av forskningsprosessen

I dette kapittelet vil jeg først redegjøre for den kvantitative tilnærmingen til oppgaven for deretter å redegjøre for den kvalitative tilnærmingen. Det vil da bli tydelig for leseren hvilken populasjon som har blitt undersøkt og på hvilken måte undersøkelsene har blitt utført.

3.1 Den kvantitative tilnærmingen

Siden oppgaven tar for seg kadettene ved Krigsskolen Gjennomgående (KS GJG) var det naturlig at det var nettopp disse som besvarte spørreundersøkelsen. Samtlige 30 deltagere svarte på spørreundersøkelsen, som gir 100% svarrespons.

Spørreskjemaet (vedlegg 1) var hovedsakelig prekodet med fem oppgitte svaralternativ. Kun to av spørsmålene var åpne hvor respondenten fikk mulighet til å uttrykke seg skriftlig, der en av de to ga rom for å kommentere på innføringen av mix-rom generelt. For å gjøre svarene mest mulig sammenliknbare ble det lagt vekt på at spørsmålene skulle bestå av ord som var enkle å forstå, samt at svarene respondenten utarbeidet i sitt hode skulle kunne overføres til de gitte svaralternativene på en enkel og naturlig måte. Spørreskjemaet ble utarbeidet før intervjuguiden ble laget, slik at intervjuene i størst mulig grad kunne basere seg på samme spørsmål som undersøkelsen. Likevel ble undersøkelsen gjennomført etter intervjuene som gjorde det mulig å justere spørsmålene dersom det kom frem i intervjuene at flere av respondentene satt med ulik forståelse av nøkkelord som integrering og samhold.

Spørreskjemaet startet med en introduksjon av hensikten med undersøkelsen og opplysning om anonymisering og behandling av besvarelsene. Deretter fulgte en kort forklaring av hva som mentes med begrepet mix-rom, slik at alle respondentene satt med en og samme forståelse. Så fulgte tre spørsmål som var rettet mot bakgrunnen til respondenten som ville gjøre det mulig i ettertid å se etter forskjeller i besvarelsene i forhold til disse variablene. Hoveddelen av spørreundersøkelsen bestod av seks spørsmål som var utformet som påstander respondenten måtte ta stilling til. Spørsmålene var linket direkte opp mot hva problemstillingen skal svare på, altså integrering av kvinnelige kadetter, samhold og holdninger. Tilslutt ble respondenten gitt mulighet til å legge til kommentarer om innføringen av mix-rom generelt.

Etter førsteutkastet av spørreundersøkelsen var utarbeidet ble dette lagt fram for flere medkadetter som ble gitt mulighet til å kommentere på designet og formuleringen av spørsmålene. Fordi bare noen av kadettene hadde vært borti mix-rom tidligere ble det ikke gjennomført en testundersøkelse, men heller en evaluering av undersøkelsen i form av dialog

og diskusjon.

Med tillatelse fra sjef KS GJG fikk jeg mulighet til å benytte en dag sammen med kullet for å gjennomføre intervjuer og spørreundersøkelsen. Dette betyr at jeg var tilstede når kadettene besvarte spørreskjemaet, altså ble den gjennomført på papirformat og ikke elektronisk. Dette, kombinert med at ingen av spørsmålene krever at respondenter oppgir sensitive personopplysninger, gjør at undersøkelsen ikke er melde- eller konsesjonspliktig (Johannessen, Tufte & Christoffersen 2010: 95). Før kadetten startet på besvarelsen ble de informert muntlig om bakgrunnen for undersøkelsen, oppgavens hensikt, anonymisering av oppgaven og behandlingen av besvarelsene, samt at dette stod beskrevet kort i innledningen av spørreskjemaet.

3.1.1 Metodekritikk til den kvantitative tilnærmingen

Den valgte populasjonen, kadettene ved KS GJG, består kun av to kvinner (6,7% av det totale kullet) som betyr at utvalget ikke er representativt for verken Krigsskolen eller hele Forsvaret og resultatene derfor ikke kan generaliseres. De kan likevel gi en indikasjon på hvordan integreringen av kvinnelige kadetter *kan* påvirkes ved innføring av mix-rom.

Siden spørreundersøkelsen søker å finne frem til respondentenes holdninger og tanker rundt innføringen av mix-rom og integreringen av kvinnelige kadetter, kan det være at noen av respondentene har sensurert eller redigert sine svar slik at de i større grad samsvarer med holdninger de forventes å ha mer enn de holdningene de selv egentlig har. "(...) respondenten kan justere svaret så vedkommende føler det er mer sosialt akseptert eller mer i tråd med det som er forventet" (Haraldsen 1999 i Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010: 262).

Min forforståelse av temaet og problemstillingen vil påvirke hvordan spørreskjemaet er utformet og derfor også hva jeg får svar på. "Forskeren bestemmer her på forhånd hva han ønsker å vite noe om, og får følgelig ikke vite noe om de tingene det ikke er spurt om" (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010: 39). Dette vil også kunne påvirke hvordan jeg analyserer resultatene og tolker kommentarer respondentene har uttrykt skriftlig.

3.2 Den kvalitative tilnærmingen

Bakgrunnen for valget av intervjubasert datainnsamling ligger i et behov for å forstå og belyse enkeltindivers holdning til virkningene av innføringen av mix-rom. Fordi temaer som involverer holdninger til andre kjønn og samhold mellom mennesker er så komplekse, ville det umulig vært tilfredsstillende med kun en spørreundersøkelse som i stor grad begrenser respondentenes mulighet til utdypning og forklaring.

Selv om innføringen av mix-rom kanskje er ment som et virkemiddel rettet spesielt mot kvinner betyr ikke dette at det ikke involverer menn i like stor grad. Mix-rom påvirker alle soldater, uavhengig av kjønn, og det bør derfor gis mulighet for representanter fra begge kategoriene til å uttale seg om temaet. Fordi evalueringsrapportene jeg har fått tilgang til fra de ulike avdelingene som allerede har prøvd mix-rom i flere år har vært utarbeidet av personer i kompaniledelsen ønsket jeg også at personer fra ulike nivå i hierarkiet skulle få mulighet til å uttale seg om sine holdninger og tanker rundt integrering av kvinner ved bruk av mix-rom. Som et resultat av dette valgte jeg å intervju seks informanter, derav to kvinnelige kadetter, to mannlige kadetter og to instruktører.

For å velge ut de konkrete informantene valgte jeg å benytte meg av en kombinasjon av ”maksimal variasjon”, ”intensive utvalg” og ”kriteriebasert utvelgelse”. Førstnevnte baserer seg på en sammenlikning av motpoler, som i dette tilfellet er både kjønn og grad. Neste går ut på å velge personer som kan bidra med mye informasjon uten at den er ekstrem, og sistnevnte dreier seg om at informantene oppfyller spesielle kriterier (Johannessen, Tufte & Christoffersen 2010: 107-109). Sjef KS GJG plukket ut informantene for meg basert på følgende kriterier:

- Kadettene bør (så langt det lar seg gjøre) ha erfaring fra Forsvaret og gjerne ha vært i avdelinger hvor det har vært kvinnelige soldater som har bodd på separate rom
- De bør ha en mening om temaet og være observante på eventuelle endringer som kan ha skjedd etter innføringen av mix-rom
- Instruktørene bør ha jobbet med kvinnelige soldater i tidligere tjeneste, og ha erfaring med problemstillingen ”integrering av kvinner”

Jeg valgte å gjennomføre ”semistrukturerte” intervjuer som tar utgangspunkt i en intervjuguide. Dette fordi jeg ønsket at intervjuet både skulle handle om gitte temaer jeg hadde plukket ut i forkant, men også gi meg selv mulighet til å tilpasse spørsmålene etter de forskjellige intervjuobjektene og måten de ulike intervjuene utviklet seg på. På denne måten anså jeg at jeg ville få svar på det jeg ønsket og samtidig kunne identifisere personlige og individuelle forskjeller som kunne være viktig å få fram. Intervjuguiden (vedlegg 3) ble bygget opp slik Johannessen, Tufte og Christoffersen (2010: 141) anbefaler det med en gradvis oppbygging av spørsmålene som legger til rette for at informanten skal kunne føle seg komfortabel med forskeren, bli ledet inn mot temaet på en ufarlig og logisk måte, og tilslutt bli ført inn mot hoveddelen og kjernen av intervjuet. Det må også nevnes at hvert intervjuobjekt ble informert om hensikten med oppgaven og den forestående samtalen som en del av innledningen til intervjuet. Her ble det også understreket hvordan hver enkelt ville bli anonymisert ved direkte sitering eller omtale i oppgaven, ved behandling av dataen underveis i skriveprosessen og sletting av lydbånd og makulering av de transkriberte dokumentene. Informasjonen hvert intervjuobjekt ble opplyst om er vedlagt skriftlig (vedlegg 4).

Som tidligere nevnt ble guiden til intervjuene utarbeidet etter at spørreundersøkelsen var utarbeidet. Dette fordi jeg ønsket at der skulle være en logisk sammenheng mellom begge metodene, og gjennom dette gjøre det mulig å se resultatene fra undersøkelsen opp mot funn fra intervjuene.

3.2.1 Metodekritikk til den kvalitative tilnærmingen

Intervjuobjektets tolkning av situasjonen og temaet som omtales vil kunne påvirke hvor mye eller lite vedkommende ønsker å dele. Dette kan også kombineres med personens oppfattelse av meg som person og intervjuer, som kan virke både positivt og negativt inn på intervjuet. For å gjøre det mest mulig komfortabelt for intervjuobjektet satt de i en mer komfortabel stol (kontorstol) enn meg, og denne stolen var innledningsvis plassert på skrå av hvor jeg satt slik at vedkommende hadde mulighet til å enten bli sittende nært meg, eller flytte stolen slik at vi ble adskilt av et bord. I tillegg hadde jeg valgt å bytte ut serviceuniformen som vi bruker til daglig til fordel for en arbeidsuniform, slik at jeg var likt antrukket som intervjuobjektene og derfor ikke skapte et unødvendig stort skille mellom oss.

Som ved den kvantitative undersøkelsen vil min forforståelse også påvirke intervjuene. Dette inkluderer hvordan jeg setter opp intervjuguiden og hvilke spørsmål jeg legger til underveis i intervjuet. Det vil også påvirke hvilke temaer jeg velger å fokusere mer på, og hvilke jeg underveis forkaster eller tillegger mindre oppmerksomhet. Under analyseringen av intervjuene vil forforståelsen også kunne virke inn på hvordan jeg tolker objektets uttalelser.

4. Analyse og drøfting av resultater

Dette kapittelet vil ta for seg dataen innsamlet fra den kvantitative spørreundersøkelsen og de kvalitative intervjuene, samlet under kategoriene samhold og holdninger. Dette fordi det da vil bli enklere å se eventuelle sammenhenger eller motsetninger i funnene, og kunne benytte den ene metoden for å understreke den andre.

4.1 Generelt

Datamatriksen til spørreundersøkelsen består av syv spørsmål og et kommentarfelt, tre til syv svaralternativer og totalt 30 respondenter. Altså er undersøkelsen ganske liten og rommer totalt 280 enkeltvar. Spørreundersøkelsen er vedlagt som vedlegg 1 og den innsamlede dataen som vedlegg 2. For strukturering, bearbeiding og analyse har Microsoft Excel 2011 for Mac blitt nyttet. For fremstillingen av resultatene i oppgaven vil tabeller bli nyttet for å visualisere funn i analysen.

Intervjuene ble tatt opp med båndopptaker og senere transkribert ord for ord, for lettere å kunne trekke ut interessante og viktige utsagn fra intervjuobjektene. Ikke-verbal kommunikasjon som lyder, kroppsspråk og øyekontakt er ikke blitt registrert og derfor ikke behandlet som data. Fordi den enkelte hadde mulighet til å kommentere på spørreundersøkelsen vil sitater fra disse refereres til som ”respondent” (resp.) samt tallet som henviser til den enkelte i datamatriksen, mens sitater fra intervjuene vil refereres til med ”informant” (inf.) samt tallet som henviser til hvert enkelt intervjuobjekt.

4.1.1 Bakgrunn

Populasjon		Kjønn		Mix-rom før		Mix-rom nå	
Totalt mulige	30	Kvinne	2	Ja	6	Ja	6
Respondenter	30	Mann	28	Nei	24	Nei	24

Tabell 1. Bakgrunn til respondentene.

Tabell 1 viser en oversikt over bakgrunnen til respondentene som er relevant for undersøkelsen. Det er viktig å merke seg at kun én av respondentene som har bodd på mix-rom før også bor på mix-rom nå. Av det laget som har de to kvinnelige kadettene bor kun seks av ti lagsmedlemmer på mix-rom, på grunn av rommenes størrelse. Altså har totalt 11 av 30 respondenter bodd på mix-rom i løpet av sin tid i Forsvaret.

4.2 Samhold

De første tre påstandene som respondentene måtte ta stilling til i spørreundersøkelsen omhandlet samhold. Svaralternativene ga de mulighet til å belyse, på en skala av fem alternativer, hvor enig eller uenig vedkommende var i påstandene, som lød som følger:

- (2) Innføringen av mix-rom har ført til at vi har tettere samhold i hele avdelingen
- (3) Dette samholdet skapes fordi vi i større grad er mer samlet på tvers av kjønnene og bruker mer tid sammen, enn om vi skulle bodd på separate rom
- (4) De kvinnelige kadettene blir mer inkludert som følge av mix-rom løsningen.

Spørsmål	Helt enig (1)	Delvis enig (2)	Nøytral (3)	Delvis uenig (4)	Helt uenig (5)	Snitt
2	23%	40%	30%	3%	3%	2,2
3	40%	37%	13%	3%	7%	2
4	40%	30%	27%	0%	3%	1,9

Tabell 2. Resultat fra påstander om samhold. Tallene som viser gjennomsnittet refererer til tallene i parentes bak hvert svaralternativ.

Oversikten over respondentenes meninger om påstand 2, 3 og 4 viser at kullet generelt har en nøytral til positiv innstilling til påstandene, og kun en til to respondenter uttrykker at de er delvis eller helt uenig i hver enkelt påstand. Dette viser at respondentene generelt mener at samholdet er bedret på grunn av innføringen av mix-rom, enn om de skulle bodd på separate rom. Likevel viser de skriftlige kommentarene til flere av respondentene at virkeligheten er mer farget enn det svart/hvitt bildet som males av tabellen, som respondent nr. 30 uttrykker:

”Det skaper et bedre samhold, men om dette samholdet går over hele avdelingen er vanskelig å si.” Respondentene som er delvis eller helt uenige til påstandene om bedret samhold uttrykker som følger:

Det setter begrensninger ved atferd, og har verken styrket eller svekket samholdet. Resp. 4

Jeg tror ikke det har en stor betydning om det er mix-rom eller ikke. Jeg mener hver situasjon/hvert kull burde bli vurdert hver for seg. Resp. 8

Jeg personlig trives med å oppføre meg ”vulgært” og eventuelt ha mulighet til å skifte eller liknende uten å måtte ta hensyn. Om kvinnene bor sammen med menn eller ikke, føler jeg har null betydning med tanke på samholdet og måten man inkluderes på. Resp. 5

Det kan fremstå fra kommentarene at noen mener at baksiden med å ha mix-rom er at det begrenser muligheten til å være seg selv fullt ut, og derfor ikke bedrer samholdet i særlig grad. Dette kan ha en sammenheng med en av de karakteristikkene Kanter (1993: 222, 223) forklarer man kan finne i skjeve grupper, som kullet på KS GJG. Hun beskriver at medlemmer av den dominante delen av gruppen kan få et sterkere behov for å tydeliggjøre forskjellene mellom seg selv og minoriteten, fordi sistnevnte utgjør en trussel mot gruppens identitet. Derfor vil det bli viktig for majoriteten å ta vare på de egenskapene de har som skiller de fra den underlegne delen av gruppen, og verne om deres karakteristika. Dette kan komme til syne gjennom kommentarer som den respondent nr. 7 uttrykker, at vedkommende trives med å oppføre seg ”vulgært” og ikke måtte ta hensyn til andre. Dette kan også være grunnen til at noen av respondentene ønsker å skille kjønnene fra hverandre ved bruk av rom, for å understreke forskjellene på minoriteten og majoriteten. Likevel må man, når man leser tallene og kommentarene, også tenke på de individuelle forskjellene og muligheten for at den enkelte kan føle et ubehag angående å dele rom med noen av det motsatt kjønn. Det kan være at det ikke har noen sammenheng med et behov for å markere sin posisjon som majoritet, men at det heller kan være relatert til kultur, oppdragelse eller andre faktorer.

Forsyth (2010: 119-121) beskriver fire ulike typer samhold og felles for disse er at gruppens medlemmer identifiserer seg selv med hverandre gjennom for eksempel personlige kvaliteter,

holdninger eller verdier. Innad i gruppene ser man på medlemmene som en samlet masse, fordi de ulike individene kan identifisere seg med hverandre og gruppen som en total. Grupper som på grunn av sitt sterke følelsesmessige samhold tenker *vi* fremfor *oss* og *dem* vil i større grad kunne overleve over lenger tid og under hardere belastninger.

Innføringen av mix-rom sier noe om at vi alle er soldater. Vi har samme jobb, samme krav og er på samme lag. I det du tar alle jentene og plasserer de på et rom, eller om så alle jøder og plasserer de på ett rom eller alle muslimer på ett rom, så skaper du noen skillelinjer som nødvendigvis ikke trenger å være der. Inf. 5

Det er viktig å mikse både jenter, gutter, religion og etnisk tilhørighet for å hindre grupper innad i troppen/laget. Likhet i rom og tjeneste. Resp. 3

Jenter/kvinner er soldater. Soldater sover, spiser, sloss og bor sammen. Kjønn kommer i andre linje. Resp. 19

Disse utsagnene viser at flere av kadettene ser et behov for å ”viske bort” de tydelige skillene man skaper ved å forlegge kvinner og menn på ulike rom. De ønsker alle å bli sett på som soldater og flere av intervjuobjektene ønsker at skillene mellom kjønn, religion eller etnisitet skal gjøres mindre. Dette illustrerer en motvekt til eksemplene i forrige avsnitt som illustrerer meningene til de som fortsatt ønsker at kvinnelige og mannlige soldater skal bo atskilt.

Forsyth (2010: 133) skriver at militære grupper har et spesielt stort behov for å skape et godt samhold medlemmene imellom, og at de bør oppfordres til å være sammen både under og etter tjenesten. Tabell 2 viser at 70% av respondentene er delvis eller helt enig i at de kvinnelige kadettene blir mer inkludert som en følge av mix-rom løsningen. Dette begrunnes fra en av informantene med at veien er kortere for kvinnene til å delta på aktiviteter, enn om de skulle bodd isolert på sitt eget rom (Resp. 4). En annen informant sier derimot at dette spesielt bare gjelder i startfasen, og at det vil løse seg etter hvert når terskelen for guttene til å banke på døren til jenterommet går over (Inf. 6). Hvor lang tid en gruppe bruker på å dannes og hvor lang tid medlemmene bruker på å skape et godt samhold seg imellom, kan man tenke seg er avhengig av hvor mye tid gruppen bruker sammen og hvilke oppgaver den løser.

De var mer innesluttet, spesielt i begynnelsen når bare de to (*de kvinnelige kadettene*) bodde sammen. Da så jeg jo at guttene satt sammen fire og fem mann, så satt jo bare de to sammen på rommet. Og det er klart at da var det litt synd at vi gjorde det slik i starten, at de var atskilt, da fikk ikke de den muligheten til å bli kjent som de andre. Inf. 6

I Forsvaret har de ulike medlemmene i gruppene gjerne en unik mulighet til å knytte sterke bånd til hverandre over kort tid, fordi de tilbringer de fleste av døgnets timer sammen. Dette legges det i større grad til rette for når hele laget bor sammen, fordi alle soldatene da får en større mulighet til å delta i de sosiale prosessene som foregår etter tjenestetid uavhengig av kjønn.

4.2.1 Oppsummering av samhold

Undersøkelsen viser at i gjennomsnitt er 93% av respondentene nøytral, delvis eller helt enig i påstand 2, 3 og 4, og 70% er delvis eller helt enig i påstandene. Dette betyr at det er 30% som er nøytral, delvis eller helt uenig, og at kun 7% er delvis eller helt uenig i de tre nevnte påstandene. Dette betyr at kullet generelt er positive eller veldig positive til hvordan innføringen av mix-rom har påvirket samholdet i avdelingen og at inkluderingen av de kvinnelige kadettene har økt. Dette reflekteres også gjennom samtalene med intervjuobjektene, hvor informantene trekker frem viktigheten av å fjerne skillene mellom kjønn og eventuelt religion og etnisitet for å sterkere belyse at de alle er likeverdige soldater. Resultatene fra undersøkelsen viser altså at mix-rom har en tydelig innvirkning på samholdet i avdelingen og inkluderingen av de kvinnelige kadettene, og at tiltaket (med tanke på denne ene faktoren) har fungert meget godt ved KS GJG.

4.3 Holdninger

De to siste påstandene i spørreundersøkelsen tok for seg temaet holdninger, og ønsket å belyse i hvilken grad respondentenes fordommer mot kvinnelige soldater endret seg etter innføringen av mix-rom. Påstandene lød som følger:

- (5) Innføringen av mix-rom gjør at de kvinnelige kadettene sees på som soldater i like stor grad som sine mannlige kollegaer
- (6) Innføringen av mix-rom har gjort at mitt syn på kvinnelige soldater har endret seg i en positiv retning

Spørsmål	Helt enig (1)	Delvis enig (2)	Nøytral (3)	Delvis uenig (4)	Helt uenig (5)	Snitt
5	13%	23%	37%	10%	17%	2,9
6	7%	13%	60%	10%	10%	3,03

Tabell 3. Resultat fra påstander om holdninger. Tallene som viser gjennomsnittet refererer til tallene i parentes bak hvert svaralternativ.

Som resultatene viser ligger hovedtyngden av svarene nå mer sentrert mot midten av skalaen og besvarelsene er mer proporsjonale, uten tydelige avvik eller ekstremer. Flere begrunnelser for hvorfor respondentene har svart slik de har gjort er også blitt uttrykt av noen gjennom skriftlige kommentarer:

Mitt syn på kvinners evne som soldater baserer seg ikke på hvilket rom de sover på, men hvordan de utfører jobben. Resp. 1

De vil bli sett på som soldater *regardless*. Resp 22

Føler ikke at mix-rom er grunnen til at vi ser på dem som soldater i samme grad. Resp. 26

Av svarene kan man forstå at mannlige soldaters oppfattelse og mening om kvinnelige soldater ikke dannes, som respondent 1 uttrykker, på bakgrunn av hvilket rom de sover på.

Implisitt i begrunnelsen fra de tre respondentene kan man forstå at meninger og holdninger om kvinner som soldater enten baserer seg på hvordan den enkelte oppfatter jobben de gjør og hvordan de gjør den, eller deres inntrykk av kvinnelige soldater fra tidligere tjeneste. For de som aldri har jobbet sammen med kvinner i Forsvaret før, kan deres oppfattelse av kvinnelige soldater enten være bygget på deres erfaring med kvinner i liknende roller, eller stereotypiske oppfatninger underbygget av historier de har fått høre fra mannlige kollegaer. Dette forklarer Kanter (1993: 230) er en måte man kategoriserer mennesker man er usikker på og mangler kjennskap til; man tillegger de stereotypiske egenskaper og forventninger, og gir de med det en plass i en gitt gruppe.

Jeg hører ofte folk si at de ikke tenker på førsteinntrykket, om noen er svarte eller hvite, jente eller gutt, men jeg tror vi gjør det. Jeg tror mennesket tenker slik, dessverre kanskje, men jeg tror vi er skrudd sammen på den måten. Om det ikke er bevisst, så kanskje ubevisst. Inf. 1

Resultatene viser at 20% er delvis eller helt uenig i at mix-rom har endret deres syn på kvinnelige soldater i en positiv retning. Disse svarene kan dog være vanskelig å tolke, fordi det er så mange potensielle forklaringer som kan ligge bak et slikt svar. Det er likevel viktig å merke seg at dette ikke nødvendigvis betyr at 20% av kadettene ved KS GJG har et negativt syn på kvinnelige soldater, men at det inntrykket de har ikke har endret seg etter innføringen av mix-rom. Med en hovedvekt av 60% som svarer at de er nøytrale til spørsmålet om deres holdninger har blitt endret, betyr det at der er resterende 20% som er delvis eller helt enig i påstanden.

Man har vokst opp med disse skillene som følger deg hele livet, så det er urealistisk å tro at man ikke klarer å skille mellom kjønn eller religion eller tilsvarende. Men jeg tror du klarer det, om ikke se bort fra det, så klarer du i alle fall heller å se andre sider med den personen. Det med å ha mix-rom er med på å gjøre de grensene mindre tydelige og det blir lettere å fokusere på hvilke egenskaper det er denne personen bidrar med. Så, det er de små tingene som legger et bedre fundament for at vi, kanskje ikke blir kvitt dogmene, men ikke lar de påvirke oss angående det som betyr noe. Vi vil heller se egenskapene til menneskene. Inf. 5

Kanter (1993: 208, 209) forklarer at kulturen i skjeve grupper i hovedsak domineres av majoriteten av gruppen, og så lenge minoriteten ikke representerer mer enn 20% av totalen vil

det være vanskelig å endre denne dominante kulturen. Hun forklarer også at holdninger og oppfatninger majoriteten har mot minoriteten forsterkes, fordi majoriteten i stor grad ønsker å beskytte og opphøye sin egen kultur og sitt særpreg. Gjennom ord, handlinger og kroppsspråk sørger majoriteten for at minoriteten forblir akkurat det, en minoritet.

Ja altså, hvis jeg sier ”kom igjen gutta” så er det hele laget, det inkluderer jentene. Ettersom jeg har spilt fotball hele livet, så for min del har jeg alltid vært på lag med gutter. Så å skulle legge om til å si ”kom igjen gutter og jenter” blir unaturlig. Det har ikke noen betydning for min del da, språket. Jeg snakker til hele enheten jeg. Inf. 3

Jeg er nok litt mer bevisst på språket når jeg har jenter enn når jeg bare har gutter, det er klar. Men jeg bruker nok de kjønnskillene ordene, jeg tar meg selv i at jeg bruker de ordene likevel. Litt ubevisst da. Og det kan jo kanskje være en fordel med at vi har flere jenter, at vi får et sunnere og mer spiselig miljø. (...) Jeg tror det er litt mangel på ord også. ”Kom igjen folkens...”, ”Kom igjen menn...”. (...) Jeg tror likevel mange er veldig bevisst på det, det tror jeg. Og jeg tror også det finnes et stort forbedringspotensial, kanskje spesielt i avdelinger hvor du ikke har noen jenter, da er ”din jævla kjerring” enkelt å bruke hvis folk ikke gidder. Inf. 6

Vi vet jo at det norske språket er veldig mannsdominert, det er underliggende i språket at det er bedre å være gutt enn å være jente. Vi snakket om at ”man gjør ting”, ikke ”dam gjør ting”. Det går langt utover bare det militære, men vi i militære har kanskje en unik mulighet til å ta et grep, for vi har et språk som er rettet veldig mot oss som faggruppe. Så jeg tror du kan legge noen forutsetninger ved å ta tak i språket og endre på det, og slå ned på uttrykk som ”du kaster som en kjerring” for eksempel. Kanskje hun jenta som kastet før deg kastet kjempe bra, det er jo ingen god beskrivelse av en kastemåte. Inf. 5

Disse uttalelsene viser i hovedsak to ting. Det ene er at de mannlige soldatene til en viss grad er bevisste på at de bruker ord som er kjønnssegregerende, og det andre er at der er en splittet vilje til endring. Fordi språket og bruk av ord er veldig kulturelt forankret, både i det norske språket, men også i Forsvarets ”stammespråk”, kan det tenkes at endringer som kunne hjelpet på integreringen av kvinner vil ta veldig lang tid.

Likevel er det grep minoriteten kan ta for i større grad å kunne påvirke kulturen de er blitt en del av. Kanter (1993: 209, 238) beskriver at selv en liten økning av deltagere i den underlegne delen av gruppen vil kunne hjelpe hvert enkelt medlem av minoriteten, og etter hvert kan

muligheten for å bygge allianser finne sted og deres mulighet for å få påvirkningskraft i den totale gruppen øker. Slike alliansebygginger har det allerede vært fokus på i mange år, og det jobbes fortsatt med å danne grupper hvor kvinner som jobber eller tjenestegjør i Forsvaret kan møtes. På nasjonalt nivå jobber Nettverk for Kvinnelig Befal (NvKB) med at ”kvinnelige befal, befalselever og vervede skaper et sterkt samhold og utveksler erfaringer” (NvKB 2011), og på lokalt nivå arrangerer flere kvinnelige befal møter og arrangementer for kvinnene i de ulike avdelingene. Flere avdelingsledere eller ledere på lokalt nivå gjennomfører også såkalte ”jentesamtaler” når de får inn kvinnelige soldater i avdelingen sin.

Slike tiltak blir tatt i mot med delte meninger, og noen av informantene mener at dette heller fører til at kvinner i større grad blir skilt fra menn fordi det dannes ”sub-kulturer” i organisasjonen som resten av populasjonen ikke kan ta del i. Flere uttrykker at å åpne opp disse miljøene i større grad, slik at menn også kan få et innblikk i hva som foregår der, vil kunne bidra til større forståelse og mer aksept for kvinnelige soldater og befal på flere plan.

Jeg tror det ville vært veldig greit om guttene også fikk vite hva vi snakket om. For det første blir det et litt feil bilde når bare jentene blir samlet, ”nå skal vi ha en samtale om hvordan det er å være jente i Forsvaret”, at man da gjør det veldig spesielt. (...) I tillegg så tror jeg det er veldig mye som kommer frem i den samtalen som har med forholdet mellom jenter og gutter å gjøre som også guttene kunne hatt godt av å høre. Fordi, som et mindretall i et mannsdominert miljø så er det alltid jentene som må tilpasse seg guttene. Og det at guttene faktisk får høre hva som kan være utfordrende med forskjellene mellom oss, kunne gjort at de av og til kunne sett ting i vår retning. Slik kunne vi møttes på midten og det kunne kanskje gjort en del ting lettere. Inf. 4

Jeg har hatt en samboer som har vært en del av NvKB og det er mye bra som skjer der, uten tvil, med det er akkurat det skillet som skjer. De sitter der i sin boble og prater om hvor bra og hvor dårlige ting er, så er det ingen andre som er med og mener noe om det. Så skjer det kanskje ikke noe med det, bortsett fra at det blir masing, fordi det ikke er en diskusjon som går ut til alle. Men selvfølgelig, jobben NvKB gjør, det er mye positivt som kommer ut av det. Og jeg kan ikke si at det er noe negativt som kommer ut av det, det har jeg jo ikke peiling på. Inf. 6

Disse kommentarene viser at det etterlyses en mer åpen dialog mellom kjønnene fordi mannlige soldater og befal også ser et behov for å få være med på diskusjonen om kvinnene og hvordan de i større grad kan bli en del av hverandres kulturer. Dette uttrykker

informantene likevel bedres gjennom innføringen av mix-rom, fordi de da får et mer åpent forhold til hverandre og det andre kjønnets kultur, oppførsel, holdninger og meninger avmystifiseres.

4.3.1 Oppsummering av holdninger

Tallene fra undersøkelsen kan i seg selv kan være vanskelig å tolke, men med bakgrunn i informasjonen intervjuobjektene gir er der både positive og negative holdninger til kvinnelige soldater, samt at det uttrykkes et ønske om å forbedre disse. Tilstedeværelse og økning av kvinner i avdelingene kan gi en bedre tilretteleggelse for at den mannsdominerte kulturen endres, og hvert medlem av den underrepresenterte gruppen kan i større grad få mulighet til å påvirke utviklingen. Språket identifiseres som en faktor som fortsatt hemmer kvinnene i å være en naturlig del av organisasjonen fordi de i stor grad omtales som gutter, og gjennom dette opprettholdes det et stereotypisk bilde av en soldat som mann. Innføringen av mix-rom kombinert med fokus på språk og holdningsskapende arbeid kan derfor ha en positiv innvirkning på integreringen av kvinnelige soldater og kadetter ved avdelingen.

5. Konklusjon og anbefalinger

5.1 Konklusjon

Bakgrunnen for oppgaven var å se i hvilken grad innføringen av mix-rom hadde en innvirkning på integreringen av de kvinnelige kadettene ved KS GJG ved å besvare to delspørsmål; om innføringen av mix-rom førte til mer samhold i avdelingen, og om mannlige soldaters fordommer om kvinnelige soldater ble endret når de bodde på samme rom.

Når det gjelder samhold viste undersøkelsene at 63% av respondentene var delvis eller helt enig i at innføringen av mix-rom hadde ført til et bedre samhold i avdelingen, og kun 6% var delvis eller helt uenig. Samtidig viste også resultatene at 70% var delvis eller helt enig i at de kvinnelige kadettene var blitt mer inkludert på bakgrunn av tiltaket mot kun 3% som var helt uenig. Disse tallene ble underbygget av uttalelser fra informantene som viste at skillene mellom kjønnene ble forminsknet og forskjeller mellom dem ble ufarliggjort fordi de i større grad var sammen med hverandre også utenfor tjenestetid og derfor fikk mulighet til å bli mer kjent enn om de skulle bodd på separate rom. Det kom også fram gjennom undersøkelsen at ulempen med mix-rom var at noen følte at de ikke kunne være seg selv, fordi de måtte tilpasse seg hverandre i større grad, og at tiltaket derfor ikke hadde innvirkning verken på samhold eller inkludering av kvinner. Selv med de negative uttalelsen tatt i betraktning viser undersøkelsene at samholdet ved KS GJG har blitt forbedret og de kvinnelige kadettene i større grad har blitt inkludert på bakgrunn av innføringen av mix-rom.

Når det gjelder holdninger viste undersøkelsene at respondentenes meninger i større grad var normalfordelt og det var derfor vanskelig å kunne si om mix-rom har hatt en tydelig innvirkning på mannlige kadetters holdninger til sine kvinnelige kollegaer. Likevel kom det gjennom intervjuene fram at det ønskes en mer åpenhet mellom kjønnene, og at mennene i større grad bør få innsyn i grupper og organisasjoner som dannes av kvinnene. Disse organisasjonene dannes med bakgrunn i et behov for å danne nettverk og finne likesinnede, og arbeidet de gjør fremheves som positivt. Det uttrykkes likevel en nysgjerrighet fra de mannlige informantene om å få vite, samt et ønske fra de kvinnelige informantene om å dele, som et ledd i det holdningsskapende arbeidet. En annen faktor som ble identifisert var bruken

av ord og uttrykk som tydelig understreker kjønns skillet og stereotypiske egenskaper tillagt det enkelte kjønn. Selv om noen av informantene uttrykte at de mente dette ville ha liten eller ingen innvirkning på integrering av kvinner, identifiserte likevel flere av intervjuobjektene at fokus på språk og holdninger ville være et godt steg i riktig retning.

Samhold og holdninger er to små brikker i et stort puslespill når man snakker om øking av kvinneandelen i Forsvaret, men undersøkelsene viser at små endringer her kan gi store resultater i det lange løp. Selv om dette kapitlets overskrift er ”konklusjon” er det viktig å merke seg at denne oppgaven kun omfatter KS GJG og derfor kan ikke resultatene generaliseres eller overføres til andre avdelinger. Oppgaven og undersøkelsene er også for begrenset til å kunne konkludere om mix-rom egentlig har en positiv eller negativ innvirkning på avdelingen og integrering av kvinner, fordi den utelater aspekter som kultur, religion og etnisitet. Derfor vil jeg avslutte denne oppgaven med noen anbefalinger i håp om at noen ser på dette som et tema det er verd å utføre mer omfattende forskning på.

5.2 Anbefalinger

Selv om prøveprosjekter med innføring av mix-rom har vært gjennomført i flere år ved ulike avdelinger, har ingen forskning eller undersøkelser blitt utført på dette temaet. Som anbefaling til fremtidige undersøkelser vil det først og fremst være viktig å ta for seg en større populasjon enn denne oppgaven har hatt mulighet til, samt at det kan være fordelaktig å kunne følge utviklingen over tid. Da vil man kanskje kunne identifisere ytterligere faktorer som kan ha innvirkning på integreringen av kvinner og videre øking av kvinneandelen i Forsvaret.

Det er et stort fokus på å få flere kvinner inn i Forsvaret, og samtidig legges det også vekt på at flere mennesker med bakgrunn fra andre kulturer også skal tjenestegjøre. Det kan tenkes at personer fra andre religioner og kulturer vil kunne reagere annerledes på mix-rom, enn etnisk norske soldater gjør, på grunn av kulturelle forskjeller. Det kan derfor også være viktig å få gjennomført forskning som også kan ta for seg aspekter som omhandler nettopp disse elementene.

Det er ikke gitt at et tiltak som mix-rom vil fungere for alle avdelinger, derfor vil det også være viktig for den enkelte sjef å vurdere i hvilken grad tiltaket kan fungere i gjeldende avdeling. Herunder vil også holdningsskapende arbeid, med et bevisst fokus på språk og ordlegging kunne virke positivt for en økt inkludering av kvinner, selv om et tiltak som mix-rom ikke nyttes.

Oppgaven hadde ikke til hensikt å kunne komme med et ja/nei svar på problemstillingen, men i større grad belyse fordelene og ulempene av et tiltak som mix-rom for de som sitter som beslutningstagere og bestemmer prosjektets videre overlevelse. Som jeg uttrykket i innledningen vil jeg påstå at Forsvarets personell er avhengig av et samhold som reflekterer gjensidig kjennskap, tillit og respekt for hverandre fordi de sammen skal løse oppdrag som i ytterste konsekvens handler om å redde liv, ta liv eller å selv miste livet. Slike forpliktelser omhandler begge kjønn i like stor grad, og både bevarelse og forkastelse av et tiltak som mix-rom, som på mange måter kan bedre dette, bør være godt begrunnet.

Kildeliste

Bandura, A. (1997) *Self efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman

Chang, A. & Bordia, P. (2001) *A multidimensional approach to the group cohesion-group performance relationship*. Small group research (2001: August)

de Beauvoir, Simone (2000) *Det annet kjønn*. Oslo: Pax Forlag

Det Kongelige Forsvarsdepartement. (2006-2007) *St.meld.nr.36 - Økt rekruttering av kvinner til Forsvaret*. Oslo: forfatter. Hentet 07.11.12 på:
<http://www.regjeringen.no/pages/1991575/PDFS/STM200620070036000DDDDPDFS.pdf>

Forsyth, Donelson R. (2010) *Group dynamics, fifth edition*. Wadsworth: Cengage Learning

Haraldsen, Gustav (1999) *Spørreskjemametodikk: Etter kokebokmetoden*. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Hogg, M. A. (1992) *The social psychology of group cohesiveness: From attraction to social identity*. New York: New York University Press

Kanter, Rosabeth Moss (1993) *Men and Women of the Corporation*. New York: BasicBooks

Krigsskolen (2012) *Strategier og verdier*. Hentet 02.12.12 på:
[:http://hogskolene.forsvaret.no/krigsskolen/om-krigsskolen/strategi-og-verdier/Sider/strategi-og-verdier.aspx](http://hogskolene.forsvaret.no/krigsskolen/om-krigsskolen/strategi-og-verdier/Sider/strategi-og-verdier.aspx)

Likestillingsrådets høringsmåte (02.12.1982) *Forsvar og likestilling, rapport*. Redigert av Westergaard, Brita

Nettverk for Kvinnelig Befal (2011) *About*. Hentet 01.12.12 på:
[:http://www.facebook.com/pages/Nettverk-for-kvinnelig-befal/124157630985100?sk=info](http://www.facebook.com/pages/Nettverk-for-kvinnelig-befal/124157630985100?sk=info)

Orsten, Lene (1999) *Forsvarssak eller kvinnesak? Utviklingen av yrkesmessig likestilling for kvinner i Forsvaret*. Oslo: Institutt for Forsvarsstudier (IFS)

Siebold, G. L. (2007) *The essence of military group cohesion*. Armed Forces & Society (2007: Januar)

Steel, C. M. & Aronson, J. (1995) *Stereotype threat and the intellectual test performance of African Americans*. *Journal of Personality and Social Psychology* (1995: November)

Turner, John C., Oakes, Penelope J., Haslam, Alexander S. & McGarty, Craig. (1994) *Self and Collective: Cognition and Social Context*. Hentet 21.11.12 på:

[http://dtserv2.compsy.uni-jena.de/ss2011/sozpsy_uj/41345313/content.nsf/Pages/E330395D55C4ADFBC125789200466F57/\\$FILE/1994%20PSPB%20Self%20and%20cognition.pdf](http://dtserv2.compsy.uni-jena.de/ss2011/sozpsy_uj/41345313/content.nsf/Pages/E330395D55C4ADFBC125789200466F57/$FILE/1994%20PSPB%20Self%20and%20cognition.pdf)

Spørreundersøkelse blant kadetter ved Krigsskolen Gjennomgående

Denne spørreundersøkelsen er ment for å kartlegge hvordan innføringen av mix-rom ved Krigsskolen Gjennomgående (KS GJG) påvirker samholdet i avdelingen og synet på kvinnelige kadetter.

Spørreundersøkelsen er frivillig og anonym. Besvarelsene makuleres når oppgaven er skrevet ferdig, og vil ikke brukes til noe annet formål enn oppgaven.

Med mix-rom menes det at kvinner og menn deler rom under førstegangstjeneste og befalsutdanning. Dette er altså en motsetning til det som tradisjonelt har blitt praktisert i Forsvaret; at kvinner og menn har bodd på separerte rom.

Bakgrunn (sett et kryss bak svaret ditt):

Har du bodd på mix-rom før du begynte på KS GJG?

Ja

Nei

Bor du på mix-rom nå?

Ja

Nei

Under følger forskjellige påstander om konsekvensene av innføringen av mix-rom. Kryss av på svaralternativene utfra hvor enig eller uenig du er i påstanden, uavhengig om du bor på mix-rom eller ikke.

Innføringen av mix-rom har ført til at vi har tettere samhold i hele avdelingen

Helt enig

Delvis enig

Nøytral

Delvis uenig

Helt uenig

Dette samholdet skapes fordi vi i større grad er mer samlet på tvers av kjønnene og bruker mer tid sammen, enn om vi skulle bodd på separate rom

Helt enig

Delvis enig

Nøytral

Delvis uenig

Helt uenig

De kvinnelige kadettene blir mer inkludert som en følge av mix-rom løsningen

Helt enig

Delvis enig

Nøytral

Delvis uenig

Helt uenig

Innføringen av mix-rom gjør at de kvinnelige kadettene sees på som soldater i like stor grad som sine mannlige kollegaer

Helt enig

Delvis enig

Nøytral

Delvis uenig

Helt uenig

Innføringen av mix-rom har gjort at mitt syn på kvinnelige soldater har endret seg i en positiv retning

Helt enig

Delvis enig

Nøytral

Delvis uenig

Helt uenig

Hvorfor ville du anbefalt innføring av mix-rom til andre avdelinger?

Kryss av det viktigste, kun ETT av svaralternativene

Det skaper et bedre samhold i
avdelingen

Jeg respekterer mine kvinnelige
kollegaer i større grad enn før

Det styrker integreringen av kvinner i
avdelingen

Det har endret mitt syn på kvinnelige
kadetter i en positiv retning

Jeg ser ikke lenger på kvinner som en

minoritet, men som en naturlig del
av avdelingen

Andre grunner:

Jeg ville ikke anbefalt det, fordi:

Har du andre kommentarer til innføring av mix-rom, skriv det gjerne her:

Tusen takk for din deltagelse!